ROZPRAWY NAUKOWE
Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

2013, 40, 42–48

Łukasz Koper, Marta Koszczyc
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO WE WROCŁAWIU

WIZERUNEK INSTRUKTORA AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ WEDŁUG OPINII SŁUCHACZY UNIWERSYTETU TRZECIEGO WIEKU

ABSTRACT

The image of physical activity trainer in the opinions of the students of the University of the Third Age

Background. Physical education teachers are traditionally associated with physical education as a school subject. Questions as to their competences, personalities, and roles in the education process are being continuously raised. It must be taken into account that trainers of physical activity in environments different from the traditional one – e.g. in a fitness club – bear great responsibility for preparing their students for participation in physical culture, as well. Teachers' personality traits along with their moral code are to constitute a crucial element in the creation of the model of physical education teacher. It must be emphasized that due to the ever changing conditions and new challenges that contemporary physical education teachers must face, the aforementioned model needs to be particularized because of the specific conditions it is to meet. Different needs will be postulated by learners due to their age, former experience and skills. **Material and methods.** The aim of the research was a study of opinions of the students of the University of the Third Age of the University School of Physical Education in Wroclaw. The study involved 50 persons. The L.K./2001 Questionnaire was utilized. **Conclusions.** During their physical activities the students of the University of the Third Age would like to meet professional, reliable and cultured trainers capable of a just and objective progress assessment. Values such as responsibility, wisdom, knowledge, and tolerance ought to be some of the priorities.
Key words: physical education teacher, physical activity of older people

WPROWADZENIE

Nauczyciela wychowania fizycznego tradycyjnie wiąże się z przedmiotem wychowania fizycznego realizowanym w szkołach. Nieprzerwanie stawia się pytania o jego kompetencje, osobowość i role w procesie wychowawczo-dydaktycznym [1]. A przecież na instruktorze prowadzącym zajęcia z aktywności fizycznej w innej niż ta tradycyjna scenerii, na przykład w klubie fitness, również spoczywa ogromna odpowiedzialność za przygotowanie swoich podopiecznych do uczestnictwa w kulturze fizycznej. Proces dydaktyczny zachodzący w obu przypadkach jest procesem trudnym. Oprócz umiejętności doboru odpowiednich form i środków oddziaływania oraz umiejętności związanych z nauczaniem ruchu czy motywowaniem ucznia, jakie powinien mieć nauczyciel, ważne są również jego cechy osobowościowe. Ponadto pojawia się nowa potrzeba w szkoleniu nauczycieli wychowania fizycznego, a mianowicie kształcenia specjalistów prowadzących zajęcia dla ludzi w wieku późnej dorosłości [2].

Już od wielu lat mówi się o tworzeniu postulowanego modelu nauczycieli różnych specjalności, w tym wychowania fizycznego [3, 4]. Model taki można zbudować, uwzględniając umiejętności, cechy charakteru i cechy zewnętrzne nauczyciela, tj. ubiór, wygląd czy sprawność fizyczną [5]. W latach dwudziestych XX w. toczył się dyskurs pomiędzy Władysławem Osmólskim i Eugeniuszem Piaseckim na temat tego, jaki powinien być nauczyciel wychowania fizycznego. Pierwszy pisał, że w przypadku problemów ze znalezieniem „inteligentnych gimnastyków" można dać możliwość typom sprawnościowym. Nie

mógł się na to zgodzić Piasecki, dla którego bycie wychowawcą fizycznym wiązało się z nieprzeciętnymi zdolnościami intelektualnymi i społecznymi [4]. Obecnie cechy osobowościowe kandydata na przewodnika po kulturze ludzkiego ciała należą do podstawowego kryterium warunkującego przygotowywanie studenta do pracy z ludźmi późnej dorosłości.

Cechy to elementy odróżniające lub określające istoty żywe, ich czynności i stany. Dzięki nim można wskazać stopień zróżnicowania pomiędzy poszczególnymi osobami oraz grupami i zakwalifikować do tych grup każdą jednostkę. Wielu autorów przedstawia różne sfery działalności zawodowej nauczyciela oraz odpowiadające im pożądane i niepożądane cechy, jakimi powinien się charakteryzować. Banach na podstawie swoich badań opracował pięć grup właściwości osoby i wchodzące w ich skład cechy niezbędne w pracy pedagogicznej. Wyróżnił grupę cech osobowościowych, intelektualnych, wychowawczych, dydaktycznych oraz zewnętrznych, jakie wydają się wystarczające do opisu osoby nauczyciela [6, 7].

W raportach edukacyjnych i pracach pedeutologicznych już od dawna postuluje się, by na pierwszy plan w strategii edukacji nauczycielskiej wysunąć kształtowanie systemu wartości i postaw przyszłych nauczycieli, a nie koncentrować się jedynie na treściach dyscypliny kierunkowej. Proces dydaktyczno-wychowawczy, w jakim uczestniczą nauczyciel i jego uczeń, ma bowiem w istocie wymiar aksjologiczny, a jego rezultat stanowi określona wiedza. O tym, w jaki sposób i czy w ogóle zostanie ona wykorzystana, decyduje porządek wartości wyznawanych przez ucznia. Ten aksjologiczny wymiar sytuacji wychowawczej nakłada na nauczyciela obowiązek, aby w sposób przemyślany, odpowiedzialny wprowadzał swoich wychowanków w świat wartości [7]. Należy pamiętać o tym, że nauczyciel nie powołuje siebie i nie przedstawia siebie uczniowi jako osobę prywatną. Nauczyciel jest wyznaczony przez społeczeństwo, by przenosić wzór życia przyjęty przez to społeczeństwo wraz z jego kulturą [8, 9].

Nauczyciel wychowania fizycznego powinien być przede wszystkim aksjonauczycielem. Tylko pedagog wrażliwy na wartości, uznający je za dyrektywy postępowania, drogowskazy życia może sprostać wyzwaniom, jakie niesie proces edukacji. Jego zadanie to przede wszystkim pełnienie roli przewodnika ucznia, tłumacza po świecie wartości ciała, a także świecie wartości uniwersalnych, dzięki któremu wychowanek również w przyszłości będzie dbał o witalną sferę swojego ciała. Na tej podstawie dopiero podejmowane będą przez niego i jego ucznia działania mające na celu zmienianie ciała. Rzeczywistość człowieka bowiem nie jest ani samą wartością, ani też samym działaniem, lecz jednym i drugim w połączeniu [10–12].

Cechy nauczyciela, jak również wartości, jakie stawia w hierarchii na pierwszym miejscu, powinny być zatem istotnymi elementami w tworzeniu wzorca wychowawcy fizycznego. Z powodu zmieniających się warunków społeczno-kulturowych (starzenia się społeczeństwa, społecznej marginalizacji i izolacji osób starszych) zaistniała pilna potrzeba uszczegółowienia tego wzorca. Odmienne bowiem potrzeby będą postulować jego wychowankowie ze względu na swój wiek, wcześniejsze doświadczenia czy umiejętności.

CEL BADAŃ

Celem badań było poznanie opinii słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku (UTW) dotyczącej wartości, jakimi powinien kierować się nauczyciel wychowania fizycznego, oraz jego cech osobowościowych.

Pytania badawcze:

1. Jakie cechy i wartości preferują słuchacze UTW u instruktorów aktywności fizycznej?
2. Czy wybór cech i wartości jest różnicowany ze względu na płeć badanych?
3. Czy uczestnictwo w zorganizowanych formach aktywności fizycznej wpływa na modelowy wizerunek nauczyciela wychowania fizycznego?

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badania przeprowadzono wśród słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Akademii

Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wzięło w nich udział 50 osób: 12 mężczyzn i 38 kobiet. Średnia wieku badanych wynosiła 66 lat. Spośród respondentów 27 uczestniczyło w rocznym cyklu zajęć proponowanych przez UTW – AWF, a 23 osoby rozpoczynały swój pierwszy rok zajęć.

Do badań wykorzystano kwestionariusz L.K./2001, który zawiera zespół alfabetycznie ułożonych 30 wartości oraz 30 cech. Aby poznać opinię respondentów na temat wartości, jakimi powinien kierować się instruktor ćwiczeń fizycznych, posłużono się zmodyfikowaną listą wartości przedstawioną przez Denka [12]. Do opisu pożądanych cech nauczyciela wykorzystano grupy właściwości wyróżnione przez Banacha [6]. Każdy z uczestników badania otrzymał kwestionariusz ankiety, w którym z przedstawionej listy cech i wartości wybrał 10 wartości oraz 10 cech, a następnie przyporządkował im rangę od najważniejszej (1) do najmniej ważnej (10). Rangę wartości oraz cech opracowano, sumując punkty przyznane przez poszczególnych respondentów. W przypadku porównania zróżnicowanych liczebnie grup ankietowanych dokonano ważenia deklarowanych odpowiedzi.

WYNIKI

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że instruktor aktywności fizycznej według słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku powinien na szczycie swojej hierarchii wartości umieścić odpowiedzialność, mądrość, wiedzę i tolerancję. Wartościami wybieranymi najrzadziej były: władza, kariera i bohaterstwo. Żaden z respondentów nie wskazał na pieniądz oraz piękno, uważając te wartości za niegodne uwagi (ryc. 1).

Ankietowani chcieliby przede wszystkim spotkać prowadzącego zajęcia, który będzie kompetentny, odpowiedzialny, kulturalny, sprawiedliwy i obiektywny. Najmniej istotne jego cechy według nich to: bycie odważnym, postępowym, zdolnym, estetycznie ubranym oraz młodym. Żaden z respondentów nie wskazał na cechy patriotyczne oraz zgrabną sylwetkę (ryc. 2).

Wyniki badań wskazują, że słuchacze UTW najwięcej uwagi przywiązują do cech osobowościowych oraz intelektualnych nauczyciela. Wśród cech mających najmniejsze znaczenie jest grupa właściwości zewnętrznych, osiągająca we wskazaniach wyraźnie najniższą liczbę punktów. Seniorzy postulują, aby instruktor aktywności fizycznej był

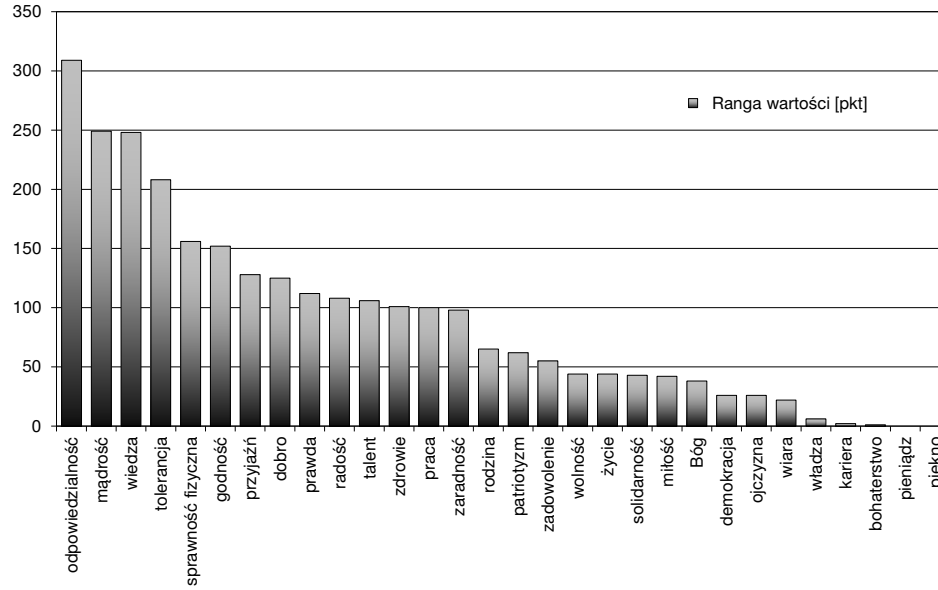

Ryc. 1. Wartości uznane przez respondentów (N = 50) za najważniejsze dla instruktora aktywności fizycznej

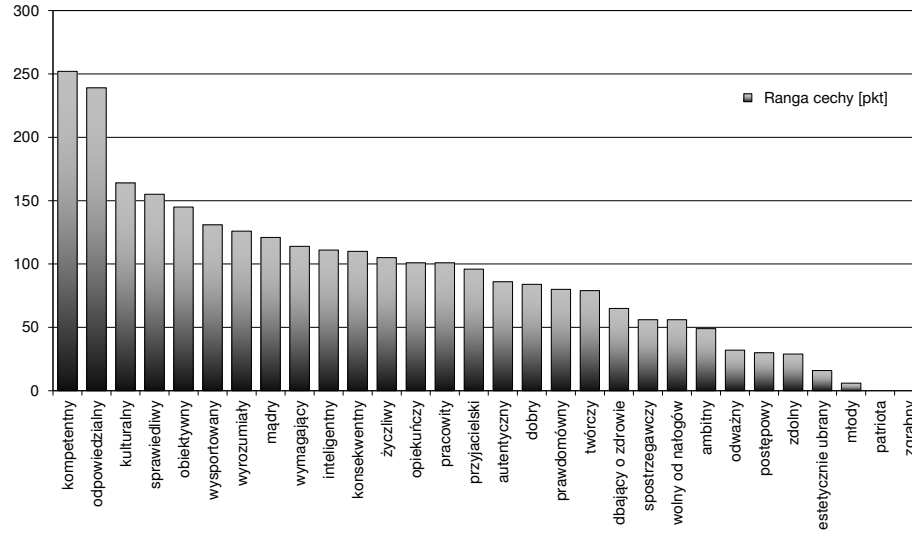

Ryc. 2. Cechy uznane przez respondentów (N = 50) za najbardziej pożądane u instruktora aktywności fizycznej

Tab. 1. Grupy właściwości oraz najważniejsze cechy instruktora aktywności fizycznej wskazywane przez respondentów (N = 50)

Grupy właściwości	Cecha	Ranga
Właściwości osobowościowe 833	odpowiedzialny	239
	kulturalny	164
Właściwości intelektualne 648	kompetentny	252
	mądry	121
Właściwości dydaktyczne 471	obiektywny	145
	wymagający	114
Właściwości wychowawcze 403	wyrozumiały	126
	konsekwentny	110
Właściwości zewnętrzne 274	wysportowany	131
	dbający o zdrowie	65

przede wszystkim odpowiedzialny i kulturalny (cechy osobowościowe), a za najważniejszą cechę uznają jego wysokie kompetencje (właściwość intelektualna) (tab. 1). Bez znaczenia wydają się im takie cechy zewnętrzne, jak: zgrabny (0 pkt), młody (6 pkt) i estetycznie ubrany (16 pkt) (ryc. 2).

Uczestnictwo w zorganizowanych formach aktywności fizycznej, takich jak zajęcia w Uniwersytecie Trzeciego Wieku nie wpłynęło znacząco, jak wskazują wyniki niniejszych badań, na różnice w wyborze cech oraz wartości, jakimi powinien kierować się nauczyciel wychowania fizycznego. Do najbardziej cenionych przez słuchaczy UTW wartości należą: odpowiedzialność, mądrość i wiedza (ryc. 3). Według osób starszych nauczyciel wychowania fizycznego powinien być przede wszystkim odpowiedzialny i kompetentny (ryc. 4).

Z powodu małej liczby mężczyzn, którzy uczestniczyli w badaniu, nie można wyciągać daleko idących wniosków dotyczących wpływu płci na odpowiedzi respondentów. Po

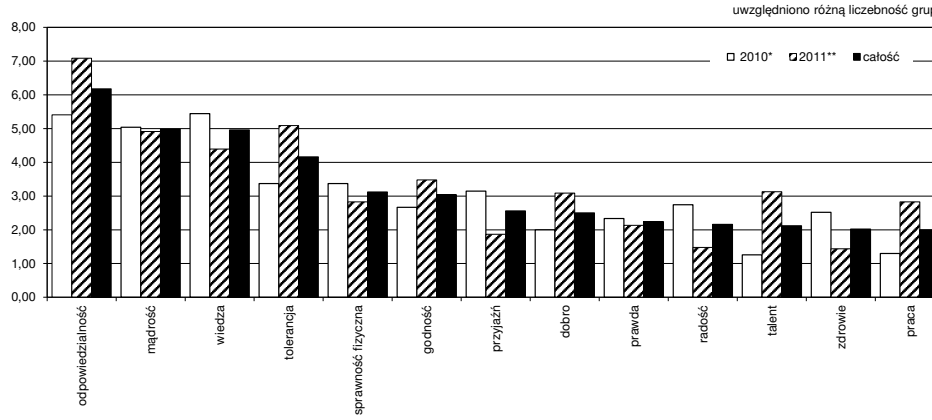

* 2010 – słuchacze UTW uczestniczący w zorganizowanych formach zajęć z aktywności ruchowej w roku akademickim 2010/2011
** 2011 – nowo przyjęci słuchacze UTW w roku akademickim 2011/2012

Ryc. 3. Najważniejsze wartości, jakimi powinien kierować się instruktor aktywności fizycznej, według respondentów – wskazano wartości ważone w danych grupach

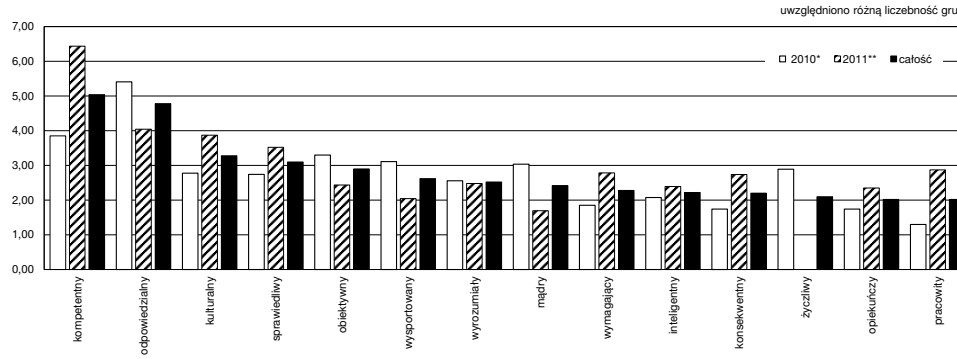

* 2010 – słuchacze UTW uczestniczący w zorganizowanych formach zajęć z aktywności ruchowej w roku akademickim 2010/2011
** 2011 – nowo przyjęci słuchacze UTW w roku akademickim 2011/2012

Ryc. 4. Najważniejsze cechy instruktora aktywności fizycznej według respondentów – wskazano wartości ważone w danych grupach

przeprowadzeniu ważenia udzielonych odpowiedzi można jednak zaobserwować pewne tendencje. Kobiety i mężczyźni zgodnie twierdzą, że najważniejszą wartością, jaką powinien kierować się nauczyciel wychowania fizycznego, jest odpowiedzialność. Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni wskazują takie wartości, jak mądrość i sprawność fizyczna. Mężczyźni, w przeciwieństwie do kobiet, wybierają godność, dobro i zaradność (ryc. 5).

Respondenci obu płci oczekują od instruktora aktywności fizycznej przede wszystkim wysokich kompetencji, odpowiedzialności i wysokiej kultury osobistej. Spośród cech mężczyźni zdecydowanie częściej wskazują na to, aby nauczyciel wychowania fizycznego był obiektywny i sprawiedliwy, a także wymagający i prawdomówny. Kobietom z kolei bardziej zależy na nauczycielu mądrym, wyrozumiałym i wysportowanym (ryc. 6).

DYSKUSJA

Instruktor aktywności fizycznej według osób starszych to przede wszystkim odpowiedzialny specjalista w swojej dziedzinie, którego cechuje wysoka kultura osobista. Obraz ten pokrywa się z tym, jak swojego nauczyciela widzą uczniowie szkół średnich i studenci uczelni pedagogicznych [1, 7, 13]. Ważne

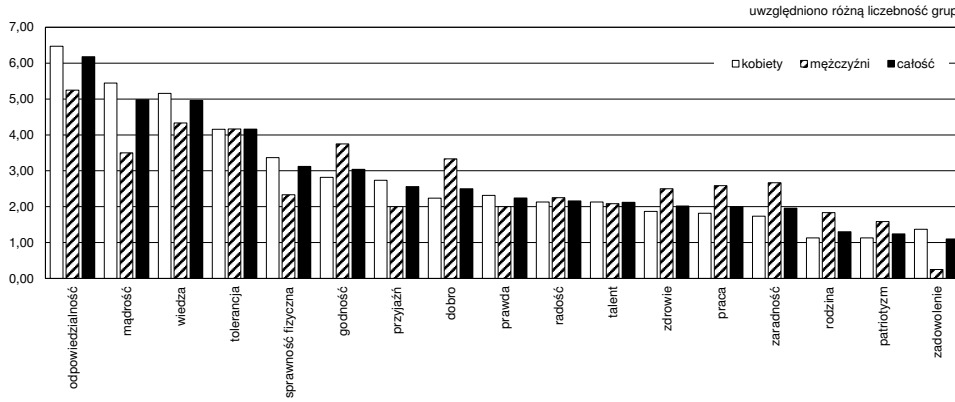

Ryc. 5. Najważniejsze wartości, jakimi powinien kierować się instruktor aktywności fizycznej, według kobiet i mężczyzn biorących udział w badaniu – wskazano wartości ważone w danych grupach

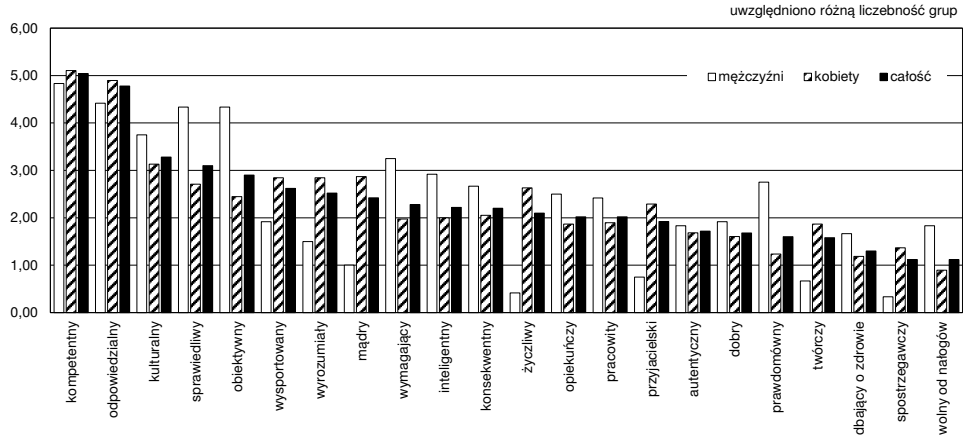

Ryc. 6. Najważniejsze cechy instruktora aktywności fizycznej według kobiet i mężczyzn biorących udział w badaniu – wskazano wartości ważone w danych grupach

dla słuchaczy UTW jest również to, aby ich nauczyciel był wysportowany. Podobnie sądzą licealiści oraz studenci kierunku wychowanie fizyczne [1, 7, 13]. Co ciekawe, osoby młode uważają, że nauczyciel wychowania fizycznego powinien dbać o swoje zdrowie, według osób starszych natomiast nie jest to rzeczą najistotniejszą. Ostatnia opinia wiąże się bezpośrednio z niskim miejscem wartości „zdrowie" w hierarchii zaproponowanej przez słuchaczy UTW. Łącząc to z częstymi wskazaniami seniorów na wartość „sprawność fizyczna", można uznać, że w rozumieniu wartości witalnej posługują się oni biomedycznym modelem zdrowia, opierając go w dużej mierze na cechach fizycznych. Wskazuje to również na stereotypowe pojmowanie roli instruktora ćwiczeń fizycznych jako gimnasty skupiającego się jedynie na możliwościach ciała ludzkiego i nauczaniu ruchu.

PODSUMOWANIE

Wiele instytucji wychodzi naprzeciw potrzebom osób starszych w obszarze kultury fizycznej i proponuje zajęcia z zakresu aktywności fizycznej. Dbając o jak najlepsze warunki realizacji tych zajęć, należy pamiętać, że ich najważniejszym ogniwem jest instruktor prowadzący, na którym spoczywa odpowiedzialność za przygotowanie podopiecznego do świadomego i pełnego uczest-

nictwa w kulturze fizycznej. Zaspokajanie potrzeb osób starszych stawia przed pedagogiem nowe wyzwania, związane z procesem komunikowania się, nauczaniem ruchu, doborem metod i form czy operacjonalizacją specyficznych dla tego wieku celów szczegółowych.

Analizując wyniki badań przeprowadzonych wśród słuchaczy UTW, można stwierdzić, że:

1. Słuchacze UTW podczas zajęć z aktywności fizycznej chcieliby się spotkać z nauczycielem kompetentnym, odpowiedzialnym i kulturalnym, który w sposób sprawiedliwy i obiektywny oceni ich postępy i dla którego najważniejszymi wartościami w życiu będą: odpowiedzialność, mądrość, wiedza oraz tolerancja.
2. Płeć badanych, a także uczestnictwo w zorganizowanych formach aktywności fizycznej nie różnicuje znacząco wskazań respondentów.

BIBLIOGRAFIA

[1] Supińska U., Laudańska M., Wizerunek nauczyciela wychowania fizycznego w opinii studentów Kolegium Karkonoskiego w Jeleniej Górze, [w:] Jonkisz J., Lewandowski M. (red.), Kształcenie i wychowanie w zreformowanej szkole, AWF, Wrocław 2001, 157–163. **[2]** Strykowski W., Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej, *Edukacja medialna*, 2002, 4, 5–13. **[3]** Żukowska Z., Sylwetka nauczyciela wychowania fizycznego w świetle literatury, *Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna*, 1964, 2, 1–5. **[4]** Szczepański S., Wizerunek nauczyciela wychowania fizycznego w odbiorze innych nauczycieli, Politechnika Opolska, Opole 2011. **[5]** Umiastowska D., Nauczyciel wychowania fizycznego na miarę XXI wieku – realia a oczekiwania, [w:] Bartoszewicz R., Bolach E., Migasiewicz J., Nowak A. (red.), *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 2009, 28, 228–232. **[6]** Banach C., Cechy osobowościowe nauczycieli, *Nowa Szkoła*, 1995, 3, 37–40. **[7]** Guła-Kubiszewska H., Lewandowski M., Wizerunek nauczyciela wychowania fizycznego w opinii studentek AWF i Uniwersytetu, [w:] Jonkisz J., Lewandowski M. (red.), Kształcenie i wychowanie w zreformowanej szkole, AWF, Wrocław 2001, 147–156. **[8]** Pawłucki A., Nauczyciel wychowania fizycznego – sługa różnych panów czy sługa dla siebie – przypadek polski, [w:] Bartoszewicz R., Bolach E., Migasiewicz J., Nowak A. (red.), *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 2009, 28, 209–214. **[9]** Dzięcioł M., Skarul A., Kim ma być nauczyciel wychowania fizycznego, [w:] Jonkisz J., Lewandowski M. (red.), Kształcenie i wychowanie w zreformowanej szkole, AWF, Wrocław 2001, 139–145. **[10]** Pawłucki A., Rozważania o wychowaniu, AWF, Gdańsk 1994.
[11] Pawłucki A., Pedagogika wartości ciała, AWF, Gdańsk 1996. **[12]** Denek K., Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej, A. Marszałek, Toruń 1999. **[13]** Zieliński J., Współczesny wizerunek nauczyciela wychowania fizycznego kreowany przez uczniów szkoły średniej, *Przegląd Naukowy IWFiZ UR*, 2001, 4, 413–419.